УДК 347.674.8

Ілля Павлович Орлов,
старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін та правового забезпечення підприємницької діяльності Харківського економіко-правового університету, кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІНУ ТА СКАСУВАННЯ ЗАПОВІТУ

Свобода заповіту включає можливість заповідача у будь-який час скасувати заповіт або скласти новий заповіт. При цьому заповіт, який було складено пізніше, скасовує попередній заповіт повністю або у тій частині, в якій він йому суперечить і не відновлює заповіту, який заповідач склав перед ним.

Крім того, заповідач має право у будь-який час внести до заповіту зміни. Скасування заповіту та внесення до нього змін провадяться заповідачем особисто.

В основі понять «скасування» та «зміна» заповіту покладено дії заповідача, що породжують різні правові наслідки. Важливо відзначити, що закон не встановлює різниці між наведеними діями заповідача.

Скасованість заповіту, так саме як і можливість змінити його зміст – це специфічна ознака заповіту, яка пов'язується насамперед з характером розпорядження цього правочину на випадок смерті. Заповіт породжує юридичні наслідки лише після відкриття спадщини, а відтак заповідач у будь-який час має право на зміну або скасування цього правочину.

Є всі підстави погодитися із О. П. Печеним, який визначає таке співвідношення термінів «скасування та «зміна» заповіту. Скасуванням заповіту визнається розпорядження заповідача про втрату чинності усіх положень раніше складеного заповіту. Зміною ж заповіту є розпорядження заповідача про внесення до окремих положень заповіту змін із збереженням чинності попереднього заповіту в цілому. Унесення змін відрізняється від скасування тим, що містить посилання на попередній заповіт як базис, до якого заповідач бажає внести зміни. Предметом змін до заповіту може бути розмір часток спадкоємців у спадщині (їх місце проживання, місце народження), індивідуалізація, конкретизація або зміна даних про спадкове майно тощо [1, с. 265].

Правова природа дій заповідача щодо скасування та зміни заповіту неоднакова. На відміну від зміни заповіту, його скасування не має правочинного характеру. Як справедливо зазначає З. В. Ромовська, скасування заповіту не узгоджується з поняттям правочину, яке міститься у ч. 1 ст. 202 ЦК України: правочин – це дія особи, спрямована на виникнення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків. Заповіт лише спрямовується на виникнення права. Скасування заповіту припиняє не існуюче уже право, а лише можливість, шанс його одержання [2, с. 106, 107].

При цьому скасування заповіту не можна вважати заповідальним розпорядженням, оскільки воля заповідача в даному випадку спрямована як раз на усунення посмертного волевиявлення особи. Зміна та скасування заповіту характеризуються особистим характером і не можуть вчинятися через представника. Згідно з п. 18 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 № 7 [3], заповіт, складений особою до визнання її недієздатною, не може бути змінено чи скасовано її опікуном.

© Орлов І. П., 2017

Скасування та зміна заповіту – це форми волевиявлення заповідача. Цим вони відрізняються від недійсності заповіту, яке пов'язане не з волею, а зумовлено дією норм законодавства про недійсність правочину.

Зміст ст. 1254 ЦК України дозволяє дійти висновку про встановлення двох способів, за допомогою яких заповідач може скасувати заповіт:

1) скласти новий заповіт, який скасовує попередній;

2) подати окрему заяву про скасування заповіту.

У першому випадку скасування заповіту є частиною нового заповіту. Та навіть коли новий заповіт не містить прямої вказівки про скасування попереднього заповіту, за приписами ч. 2 ст. 1254 ЦК України заповіт, який було складено пізніше, скасовує попередній заповіт повністю або в тій частині, в якій він йому суперечить.

У другому випадку спадкодавцем вчиняється скасування заповіту шляхом подання відповідної заяви про це. При цьому ст. 1254 ЦК України прямо не встановлено, як саме оформлюється така дія заповідача. Стаття 57 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII лише містить застереження, що справжність підпису на заяві про скасування заповіту має бути нотаріально засвідчена.

Зміна заповіту здійснюється лише складенням нового заповіту, оскільки важко уявити процедуру зміни окремого заповідального розпорядження шляхом подання заяви про це. У будь-якому випадку, зміна заповіту шляхом подання відповідної заяви в ЦК України не передбачена. Хоча у ст. 57 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII допускається подання нотаріусу, завідуючому державного нотаріального архіву, посадовій особі органу місцевого самоврядування поряд із заявою про скасування заповіту, також і заяви про зміну заповіту.

Список бібліографічних посилань:

1. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 12: Спадкове право/за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Колісник А. А., 2009. 544 с.

2. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Спадкове право: підручник. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 264 с.

3. Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 № 7 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08.

Одержано 15.04.2017

УДК 330.322

Юлія Олександрівна Світлична,
голова Харківської обласної державної адміністрації,
кандидат наук з державного управління

ДЕРЖАВНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Головною передумовою забезпечення гідного життя кожного громадянина є побудова сильної та сучасної європейської демократичної держави, що передбачає

© Світлична Ю. О., 2017